

ANDREJKA ŽEJN

Mistične sledi Jezusovega pasijona v baročnem rokopisu s konca 18. stoletja

UVOD - OSNOVNO O POLJANSKEM ROKOPISU

VRokopisnem oddelku NUK-a je od konca prvega desetletja 21. stoletja hranjen slovenski rokopis iz slogovnega obdobja baroka, ki je nastal ob prelomu iz 18. v 19. stoletje. Uredniški naslov rokopisa *Poljanski rokopis. Jezusovo življenje v sto postavah* (krajše *Poljanski rokopis*) je povezan z najverjetnejšim krajem nastanka rokopisa, Poljansko dolino. Domneva se, da izvira iz župnišča v Poljanah nad Škofjo Loko, ki je bilo med vojno in revolucijo uničeno. Rokopis je bil najprej prinesen na ZRC SAZU in je bil kot eno najpomembnejših baročnih rokopisnih besedil pod signaturo NRSS Ms 023 vključen v spletni repozitorij *Neznani rokopisi 17. in 18. stoletja*. Trenutno je na Inštitutu za slovensko literaturo in literarne vede ZRC SAZU v pripravi znanstveno-kritična izdaja tega rokopisa v elektronski (v knjižnici eZISS) in tiskani (v zbirki *Zbrana dela starejšega slovenskega slovstva*) obliki. Poljanski rokopis je genetično povezan z rokopisom oz. fragmentom rokopisa iz sredine 18. stoletja, ki se hrani v arhivu Republike Slovenije in je tudi del omenjenega spletnega repozitorija pod signaturo NRSS Ms 023.¹

Rokopis se nam ni ohranil v celoti, vseeno pa obsega kar okrog 720 strani, na katerih je opisana zgodba ali pripoved Jezusovega življenja, ki se zaradi začetnih manjkajočih strani začne z odhodom svete družine v Betlehem in prizorom, kako sta Jožef in Marija ob "vosliču inu voliču" v "štalci" po dolgem neuspešnem iskanju prenočišča našla zavetje. Pripoved se po manjkajočih 17 straneh nadaljuje z odhodom svete družine iz Egipta, spet manjka 27 strani, tako da se ohranjena pripoved nadaljuje z opisom Jezusovih čudežev in se konča s prizori, ko mrtvega Jezusa snamejo s križa, objokujejo in položijo Mariji v naročje. Besedilo je zunanje členjeno na zaporedno oštevilčene "postave", po katerih lahko sklepamo, da je celotni rokopis vseboval 100 postav, saj poleg že omenjenih začetnih najverjetneje manjka še 100. postava, po vsej verjetnosti postava Jezusovega vstajenja, saj zadnji ohranjeni listi rokopisa vsebujejo 99. postavu.

KNJIGA JEZUSOVO ŽIVLJENJE NEMŠKEGA KAPUCINA MARTINA KOHEMSKEGA

Besedila starejšega slovenskega slovstva, ki so nastala po drugojezičnih predlogah,

so bila vse od začetkov prve slovenske knjige in začetkov slovenskega slovstva pojmovana kot del slovenskega slovstva, kajti prevodna dela so pomembno prispevala k razvoju slovstvenih oblik, jezika in duhovne kulture nasploh (Ogrin 2011, 68), pa tudi v širšem kontekstu literature jim je bila priznana enaka izvirno-umetniška vrednost kot t. i. izvirnim delom. Tudi *Poljanski rokopis* je nastal kot prevod ali priredba po nemški predlogi, in sicer po enem osrednjih del krščanske baročne literature z naslovom *Jezusovo življenje*. Obsežna knjiga nemškega avtorja Martina Kohemskega je prvič izšla leta 1676 ali 1677, torej kakšnih sto trideset let pred nastankom *Poljanskega rokopisa*. Od prvega izida pa vse do začetka 21. stoletja je knjiga doživela preko tristo tiskanih izdaj, tudi v Severni in Južni Ameriki (prim. Signer 1963, 21, 39–43).

ZVRSTNOST POLJANSKEGA ROKOPISA

Poljanski rokopis lahko opredelimo kot t. i. krščansko literaturo duhovne izgradnje (prim. Žejn, 2017), torej kot literarno nadzvrst, ki jo opredeljuje pet prepletenih plasti besedila: bralcu najprej (1) posreduje ali pripoveduje svetopisemsko zgodbo, (2) ga retorično poučuje in (3) preko refleksije, razmisleka ali meditacije o pripovedi in nauku (4) izgrajuje naslovnika v predanega kristjana, ki se (5) zaveže k življenju, v katerem strogo sledi Kristusovemu zgledu (Brückner 1985, 504, 507). Zvrstno se besedilo uvršča v asketično pripovedno-meditativno prozo.

Glede na kraj najdbe in vsebino rokopisa oz. povezanost s knjigo *Jezusovo življenje* nemškega kapucina bi bil mogoč sklep, da je nastanek rokopisa povezan s kapucinskim samostanom v Škofji Loki (prim. Ogrin 2011, 395). Čeprav je bilo besedilo prvotno najverjetneje namenjeno osebnemu prebiranju in osebnemu meditativnemu premišljevanju o prebranem, paralelno strukturirane uvodne vrstice vsake postave nakazujejo, da je besedilo mogoče služilo tudi kot pridiga pri sveti

maši. V podnaslovu zaporedno oštevilčenih postav je s kratko povedjo povzeta vsebina postave, sledi zapis "Tekst svetega evangelija" ali "Besede svetega evangelija" in nato le kratka poved iz evangelija, običajno z navedbo mesta v *Svetem pismu*. Sledi še uvodni obrazec z eksplicitnim napotilom bralca – ali poslušalca – k ustreznemu premišljevanju ob svetopisemski pripovedi. Sklepali bi lahko torej, da se je besedilo uporabljalo po branju evangelijskega odlomka pri maši, za kar bi lahko iskali potrditev tudi v dejstvu, da je pridigarstvo ena osrednjih dejavnosti kapucinskega reda. Ob prebiranju rokopisa tudi kmalu opazimo, da besedilo nagovarja življenjsko izkušnjo in intimno čustvovanje slehernega človeka časa, v katerem je nastalo.

VERODOSTOJNOST PODANE VSEBINE

Pisec rokopisa svojega naslovnika ni podcenjeval, v njem ni videl neukega človeka, ki naj brez najmanjšega dvoma verjame vsemu, kar je zapisano. Duhovno izgradnjo kristjana želi doseči z argumentativnim podučevanjem in prepričevanjem. Pripovedovalec zato izraža svoje lastno zaupanje v resničnost povedanega, naslovniku podaja na videz verodostojne etimologije zemljepisnih imen, povezane z dogajanjem, mu razumsko razlaga nastanek naravnih pojavov. Najtrdnější temelj verodostojnosti je postavljen s sklicevanjem na Sveto pismo, neposredno zlasti z navajanjem evangelijev in njihovih avtorjev in posredno z imitacijo svetopisemskega sloga. Pripoved *Poljanskega rokopisa* je torej osnovana na svetopisemskem dogajanju iz evangelijev, le-to pa pomembno dopolnjujejo in osvetljujejo elementi, povzeti po spisih cerkvenih očetov, po srednjeveških mističnih razodetjih, apokrifnih spisih, ljudskih biblijah, poročilih ali zapisih romarjev. Nenehno se prepletata in medsebojno dopolnjujeta racionalna teologija in ljudske predstave o svetopisemskem dogajanju.

ZAPISI ROMARJEV V SVETO DEŽELO

Ena od strategij, s katerimi pripovedovalec prepričuje in utemeljuje resničnost povedanega, je opisovanje sledi Jezusa in Marije, ki jih ni izdelala človeška roka, t. i. *acheiropoieton*. Kot vir pričevanj o teh sledih pripovedovalec na nekaj mestih v rokopisu omenja romarje, ki so obiskali Jeruzalem. Nekateri romarji so namreč po obisku Svete dežele zapisali poročila o sledih Jezusovega trpljenja. Pisec rokopisa pri sklicevanju na izkušnje romarjev poimensko ne navaja nobenega avtorja. Prva romanja in s tem zapise z romanj v Sveto deželo je spodbudil konstantinski obrat, prenos upravnega središča Rimskega cesarstva iz Rima v tedanji Bizanc, kasnejši Konstantinopol oz. Carigrad. V naslednjih stoletjih so kristjani na novo odkrivali Sveto deželo kot kraj Jezusovega trpljenja in vstajenja ter iskali 'arheološke' sledi, povezane s skupimi evangelijskimi poročili. Potekala je tudi intenzivna gradnja cerkva na domnevnih mestih Jezusovega in Marijinega pasijona. V 7. stoletju je dežela Svetega pisma prišla pod oblast Otomanskega cesarstva, kar je krščanska romanja zaustavilo. V 11. stoletju pa se je začelo približno dvestoletno obdobje križarskih vojn, ki so obudile romanja v Jeruzalem, osrednje krščansko mesto srednjega veka, iz katerega kulturne zakladnice je v veliki meri barok zajemal.

V nadaljevanju bomo predstavili mesta v *Poljanskem rokopisu*, na katerih se pripovedovalec sklicuje na romarje, ki so na lastne oči videli in na lastni koži izkusili vidna in čutna mistična znamenja na poti Jezusovega in Marijinega trpljenja. Vsa sklicevanja na izkušnje romarjev najdemo v pasijonskem delu rokopisa, ki se po zunanji zgradbi v ničemer ne razlikuje od ostalega dela, pri prebiranju pa je hitro opazno, da se v pasijonskem delu razmerje med elementi, ki jih prepoznamo kot svetopisemske, in elementi iz ostalih virov prevesi v prid slednjih. Izrazito se na primer poveča dialoškost v besedilu. Začetek pasijonskega dela bi lahko postavili v 45. postavbo,

v kateri Jezus Mariji napove svoje trpljenje, s katerim se bi oddolžil za človekove grehe. Že sama vsebina te postave napoveduje, da bo v pasijonskem delu v ospredju odnos med Jezusom in Marijo.

JEZUSOVO IN MARIJINO TRPLJENJE, VTISNJENO V KAMEN IN NARAVO

Zelo pogosta metafora, ki se paralelno ponavlja skozi ves pasijonski del rokopisa, je kamen, ki se ob sočustvovanju z Jezusovim in Marijinim trpljenjem zmehča kot vosek, v katerega se vtisnejo roke, noge in drugi deli telesa Jezusa in Marije. Ta metafora se v zvezi z znamenji, ki jih ni naredila človeška roka, pojavi v sedeminpetdeseti postavi, ko Jezus na Oljski gori moli in poti krvavi pot:²

"Iz ena beseda, bla je taka nadluga, čez katira se je terda skala usmilila, kir le-ta se je pod Kristusam koker mehak vosk vdala inu le-ta podoba negovih rok inu ledju nase vzela" (216).

V nadaljevanju besedila izvemo, da romarji ravno to skalo lahko vidijo v cerkvi Marijinega groba, ki leži ob vznožju Oljske gore.

V podnaslovu osemindesete postave izvemo, da prinaša opis, kako je bil Jezus izdan in ujet. V uvodnem delu postave je po *Svetem pismu* povzeto, kako se je Juda Iškarijot dogovarjal, da izda Jezusa za trideset srebrnikov. V prizoru, ko se Juda z množico ljudi bliža vrtu Getsemani na Oljski gori, kjer je Jezus, se začneta zunanje dogajanje in Jezusovo notranje občutenje dramatično stopnjevati. Judje v pogovoru drug v drugem spodbujajo čim večje sovraštvo in maščevalnost do Jezusa. Hkrati pa Jezus-Bog v svoji Božji vsemogočnosti v vsakem človeku iz množice prepozna hudiča in Jezus-človek se v svoji človeški slabosti na smrt prestraši prihajajoče množice. Zato se zateče k skali, v kateri vzbudi usmiljenje, zaradi katerega se ta zmehča kot vosek in v njej ostane odtis Jezusovega telesa. Resnični obstoj te skale je potrdilo več, kot pravi avtor, "brumnih mož", s čimer verjetno sklicuje na zapise pobožnih romarjev, in nadaljuje:

"Te romare se uležijo iz andoht z rezpetim rokam na ta skala inu obžalujejo ta britkust, katira je Kristus takrat prestav" (226).

Jezusa po tem prizoru vojaki primejo, o čemer evangelist Marko, poroča le: "Tedaj so stegnili roke po njem in ga prijeli" (Mr 14,46). Pripovedovalec pa v rokopisu svetopisemski odlomek razširi z natančnimi opisi, kako je množica ujetega Jezusa najprej neusmiljeno mučila, ga potiskala sem in tja, vrgla na tla, mu pljuvala v obraz, s koleno pritiskala na prsi. Nato so ga trdno zvezali z vrvmi in verigami. V rokopisu beremo o dveh vidnih ali otipljivih znamenjih tega mučenja, ki ju romarji obiskujejo in častijo: eno je veriga, s katero je bil Jezus zvezan in ki naj bi francoski kralj Ludvik kot relikvijo dal prenesti v Pariz, drugo znamenje je mesto v Sveti deželi, kjer je bil Jezus ujet, zvezan in mučen. Ta kraj je "danes" obdan z zidom in tam še vedno uspevajo ista oljčna drevesa, ki so tam rasla v času Jezusovega življenja:

"Ta krej, na katirno je Kristus ujet inu načlovešku deržan biv, bo po spodobnost od teh virnih češen inu iz velika andohtjo obiskan. Scer nobena cirku tam na stoji, vender je iz en zidam obdan. Inu stoje še devet lepih velikih olk le-tam, katire od časa Kristusa sa le-tam stale jnu od teh romarju koker svetine češen bode" (240).

V devetinpetdeseti postavi, ki opisuje, kako je bil Jezus peljan k velikemu duhovniku Hanu, je natančno popisano, kako so rablji vodili zvezanega Jezusa, Judje pa so se nad njegovim trpljenjem naslajali, ga zasmehovali in mučili. Ko so prišli do potoka Cedron, pripovedovalec navede dve različici zgodbe t. i. Jezusovega skrivnega trpljenja. Po eni različici biriči Jezusu niso dovolili, da bi potok prečkal po mostu, ampak je moral potok prebresti. Pri tem je padel v vodo in nato ves premočen in premražen molče nadaljeval pot. Po drugi različici je Jezus prečkal potok čez most, na sredi mosta so ga biriči potisnili v vodo, in ko je Jezus padel v vodo, si je z rokami zavaroval obraz. Pripovedovalec nato navede dokaz, da se je to res dogajalo:

"K pričvaju te sa tam v globočin te znamina negovih svetih rok, kolen, nog, perstu inu teh štriku glih koker v ilovca en perst globok noter vtisnena, katire znamina so še tok lepe inu cele, koker deb ble nedavn noter vtisnene. Inu v taistih je na tankem vidti, koku je ta dobrutlovi Gospud, kader so nega te hudobni Judje dol prekuceln, za obvarvat soja glava, naprej deržu soje roke inu noge, deb on ta padc perderžu jnu ne cel to glavo rezbov" (226).

Tudi to mesto Jezusovega trpljenja romarji "še danes" obiskujejo in častijo.

Ko množica in biriči Jezusa privedejo do velikega duhovnika Hana, ga najprej privežejo k drevesu na dvorišču. Jezusa med čakanjem, da se Hana prebudi in vstane, še naprej zasmehujejo in mučijo. Pripovedovalec resničnost tega potrdi z dejstvom, da oljka, ob katero je bil Jezus privezan, stoji "še danes" ob kapelici, ki je bila postavljena v čast Jezusovega trpljenja na tem mestu. Ob oljki romarji molijo in se spominjajo Jezusovega trpljenja, ali kot je zapisano v rokopisu:

"Te romarji opravjo njih molitov pod taistim inu vzamejo od lesa tega dervesa koker ena svetina iz sabo" (253).

Hana Jezusa pošlje k velikemu duhovniku Kajfu, kamor jim skrivaj sledi tudi Jezusov učenec Peter. Sledi podroben opis prizora, ko Peter Jezusa zataji. Peter nato sreča Marijo, ki nemočna in zaskrbljena čaka pred vrati dvorišča velikega duhovnika Kajfa in Petra sprašuje, če je njen sin še živ. Pripovedovalec točno navede, kje je Marija v tem trenutku stala, in se pri tem sklicuje na romarje, ki so obiskali Sveto deželo:

"Inu koker nekateri premišlujejo, tok je tam stala ta žalostna mati iz sojim žalostnim tovarštvam pred vratmi na enimo vogalu na desen plat, katir krej bo še današni dan tim romarjam pokazan" (306).

Naslednja otipljiva sled Jezusovega trpljenja je kamen, na katerega so Jezusa posadili med kronanjem. Pripovedovalec spet natančno navede velikost kamna, ki je "danes" na ogled v cerkvi svetega groba:

"Tedej so oni nega posadil iz velikim vekam inu posmehvajnam iz golim žvotam na en kamen,

katir je biv en kos od enga okrogelga sivga stebra tri pedi visok inu šest pedi debu, koker še današni dan v cirku svetiga groba v en kapelc se vidi inu od teh romarju češenu bo" (418).

Kamna skozi stoletja pričujeta tudi o trpljenju Jezusa in Marije ob njunem srečanju na Jezusovi poti na Kalvarijo. Marijina bolečina ob srečanju je bila tako intenzivna, da je omedlela, Jezus pa je ob tem srečanju ponovno padel pod križem:

"Tudi bode ta kamen, nad katirm je Marija v omedlevce padla, še zdej v čast deržan, kir le-ta od tiga kraja na ta hrib Sion v ta cirku te vičirje je vzignen inu prenesen biv, le-ta kamen pak, nad katirm je Kristus padu, je na ta sodni stov gabata noter vzdian, zatori premišluj ta žalosten spregled toku" (483).

V pripovedi o Jezusovem trpljenju v Poljanskem rokopisu je po Jezusovih skritih trpljenjih zapisano, da je Jezus na poti na Kalvarijo pod križem padel sedemkrat in ne le trikrat. Ob srečanju z Marijo in ob četrtem, petem in šestem padcu pripovedovalec resničnost dogajanja podkrepi z navedbo o točno tistem kamnu, preko katerega je Jezus padel in ga lahko romarji v Sveto deželo vidijo in častijo. Tako je na primer zapisano ob opisu četrtega padca:

"Toku več pisarju zamirkuje, de Gospud Jezus je med vratem zavol omedlevce zupet na en kamen padu, katirga še tem romarjam kažejo" (503).

Še "danes" vidna znamenja Jezusovega trpljenja so nastala tudi ob Jezusovi smrti. V evangeliju po Mateju o trenutku Jezusove smrti beremo: "Zemlja se je stresla in skale so se razpočile" (Mt 27,51). Vsebina kratke povedi iz evangelija je v rokopisu do skrajnosti dopolnjena s podrobnostmi teh dveh znamenj ob Kristusovi smrti ter razširjena s še drugimi znamenji narave. Med znamenji z namenom doseganja dramatičnosti pripovedovalec vzpostavlja stopnjevalno razmerje, interpretira jih kot izraz sočutja narave z Odrešenikom ob njegovi smrti in kot znamenje, da je Jezus Božji Sin. Pripovedovalec razlaga, kako nastane potres, in po zgodovinopisnih virih povzema, katera mesta so bila v tem potresu

porušena. Razpočenje skal, ki sledi potresu, je "strašnejše" znamenje, največja razpoka pa je nastala na Kalvariji, kjer romarji lahko "še danes" vidijo znamenje sočutja narave z Odrešenikom:

"Pak nad le-tem se je narbel začudt, de sam ta hrib Kalvarija tok rekoč od serčne žalost v smert Kristusu se je rezpoču, zakaj te romare povedo, de pet nu pov pedi od križa Kristusa, na lev rok tiga križa, namreč med Kristusam inu tem levim šaharjam, je ta rob al sivna skala, v katir sa te križi stal, posred saksebi počla inu se vidi še donašni dan taista spoka, katira je tok velika, de en človk se lohku skuz le-ta zamore dol spustit, inu je tok globoka, deb ktir mejnu, de derži cel dol v pekov, kir nekater so večkrat svinc za en štrek pervezan dol spustil, pak nikol grunta doseči niso mogel" (679–680).

V rokopisu se kot znamenje Jezusove smrti pojavi tudi simbolika uvelih – žalujočih dreves. Nekatera drevesa, ki so usahnili v trenutku Jezusove smrti, po zapisih romarjev še vedno pričujejo o tem dogajanju:

"Tudi je usehnilu dosti derves po celmo svieto inu je njem segniv ta stržen znorti inu to lubje je dol padlu, inu taistih derves še nekateri stoje brez vsiga listja k večnimo spominu, koker tudi že zdej enu v te dolin Mambre stoj, koker te romarje pričujejo" (681).

V Jeruzalemu romarji lahko čutno doživijo skalo, na kateri so Jezusovo truplo mazili, preden so ga položili v grob. Ta skala je v cerkvi svetega groba in na njej so vidne tudi solze, ki jih je Marija prelila ob objokovanju Jezusove smrti:

"Ta imenvana skala je pod verham tiga hriba Kalvarije, štirideset stopin od perve stopine tiga hriba ležioč pruti sončnimu zahodu. Ta je ena ped vsok od zemle vzignena inu bo v velik čast deržana, kir to telu Kristusu na le-ti je požavban blu, zatori je le-ta iz ena železna štanga obdana, na katir osem srebernih lamp visi, bo vsak dan v le-ti precesi obiskana. Tudi se bere, de mat tiga Gospuda je ta skala, kamer je to telu Jezusu položenu blu, iz sojim sovzam oblila, katire sovze se še v te skal vidjo, katira bo zdej pokazana v noterhojenu te cirkve s. groba" (706–707).

Za konec naj še navedemo omembe ali podrobnejše opise nekaterih relikvij in nadčloveških mističnih znamenj iz rokopisa, ki niso ohranjene v Sveti deželi, ampak so bile prenesene v cerkve na zahod, zlasti seveda v Rim. Rokopis na primer omenja Lateransko baziliko, v kateri kot relikvijo hranijo stopnice, po katerih je Jezus padel, ko se je spotaknil. Na teh stopnicah je še vedno vidna Jezusova kri. Cerkev svetega Petra v Rimu omenja kot kraj, kjer verniki lahko vidijo Veronikino ruto, v katero je Jezus 'naslikal' svoj trpeči obraz. Na koščke raztreščen marmornat steber, ob katerega je bil privezan Jezus med bičanjem, so kristjani zbrali in prenesli v cerkev svetega groba v Jeruzalemu, v cerkev svetega Marka v Benetkah in v cerkev "greharskiga" patriarha v Carigradu. V cerkvi svetega Marka v Benetkah sta tudi kri in voda, ki sta pritekli iz Jezusove rane, narejeni po njegovi smrti, in ju je Marija skrivaj zbrala in izročila Janezu.

SKLEP

V prispevku smo predstavili le en vidik vsebinsko globokega in metaforično bogatega baročnega pripovedno-meditativnega besedila. Osrednja metafora, okrog katere so zgrajena poročila o sledih, ki jih ni naredila človeška roka, je kamen kot eden najtrših elementov v naravi. Ob Jezusovem trpljenju pa se še kamen zmehča kot vosek in vase sprejme znamenja Jezusovega trpljenja, ki ga za vedno zaznamujejo. V kamnu lahko prepoznamo trdosrčnega človeka, ki naj se ob

znamenjih Jezusovega in Marijinega trpljenja, ki so razumu nedoumljiva, omehča in dovoli Jezusu, da v njem pusti neizbrisen odtis in ga za vedno spremeni.

LITERATURA:

Brückner, Wolfgang. "Thesen zur literarischen Struktur des sogenannt Erbaulichen". V: Wolfgang Brückner, ur. *Literatur und Volk im 17. Jahrhundert: Probleme populärer Kultur in Deutschland*, 499–507. Wiesbaden: Harrassowitz, 1985.

Denke, Andrea. *Konrad Grünemberg's Pilgerreise ins Heilige Land 1486. Untersuchung, Edition und Kommentar*. Köln – Weimar – Wien: Böhlau, 2011.

NRSS Ms 023. Poljanski rokopis. Jezusovo življenje v sto postavah. V: Matija Ogrin, ur. *Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja*.

NRSS Ms 028: Jezusovo življenje v sto postavah. V: Matija Ogrin, ur. *Register slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja*.

Ogrin, Matija. "Navezave na evropska literarna obzorja v baročnem slovenskem slovstvu". V: Marko Juvan, ur. *Svetovne književnosti in obrobja*, 221–232. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU 2012.

Ogrin, Matija. "Neznani rokopisi slovenskega slovstva 17. in 18. stoletja". *Slavistična revija* 59.4 (2011): [385]–399.

Signer, Leutfrid. *Martin von Cochem. Eine große Gestalt des rheinischen Barock. Seine literarhistorische Stellung und Bedeutung*. Wiesbaden: Steiner 1963.

Žejn, Andrejka. "Medbesedilnost in retoričnost baročne asketično-meditativne proze Poljanskega rokopisa". *Primerjalna književnost* 40/1 (2017): 175–193.

1. Večina podatkov tega krajšega uvodnega dela je povzeta po opisu Matije Ogrina iz leta 2010 v *Registru slovenskih rokopisov 17. in 18. stoletja* na http://ezb.ijs.si/fedora/get/nrss:nrss_ms_023/VIEW/ (pridobljeno 2. oktobra 2017).
2. Citati iz rokopisa so navedeni po kritičnem prepisu besedila rokopisa, v katerem poskušamo znanstveno metodološko utemeljeno približati besedilo sodobnemu bralcu. Glavne značilnosti kritičnega prepisa so prečrkovanje iz bohoričice v gajico ter določanje besednih mej in delitev na skladijske enote v skladu z današnjim zapisom in pravopisom. Navedba strani v oklepaju na koncu citata sledi izvirnemu številčenju strani rokopisa.